

Een les over leeuwen: MILE-Nederlands in de praktijk

1 januari 1999

Auteur: Bart van der Leeuw

Volume: 30

Nummer: 5

Pagina's: 278-287

Documenten

- [moer_jrg30_050.pdf](#)

bart van der leeuw krijgen v a ak als theoretisch en ni e t rele vant voor hun t o ekom s tig e bero e p s praktijk d e s tage daarent e gen on ge ve er ee n kwart van de opleidingstijd br e ngen s tud e nten als st a een les over leeuwen gjaire door op ba sis sc holen erva ren z e v ee l meer al s e en leerpl aa t s voor hun to e koms ti g e mile nederlands in d e ber oe p op allerl e i mani e r e n i s ge pr o b ee rd de pra k praktij k tijk v a n d e ba sissc hool e n h e t o nd e rwij s op d e opleiding di c hte r bij e lkaar t e br enge n insti tuutspractic a het b es pr ek e n va n s tage er va rin ge n vanuit h e t theore ti sc h aanbod op dra c hte n fo rmul e r e n vo o r de s tagesc ho o l h e t l a nd elijk expertisece ntrum ned e rla nds en e nzo vo ort e e n v ee l b e pro efd e wijz e va n h e t aan de kath o li e k e univ e rs ite it van ni jm egen ov erbru gge n van de kloof tu sse n th e orie e n o ntwikk e lt nie uw int e rac ti ef taal o nderw ijs v oo r pra ktijk is h e t ge bruik van v ideo b e elden ba sissc h o l en da t gebe urt in ve rschill e nd e deelpro vid e ob eelde n va n d e prak tijk in d e kl as m e t jec te n di e op t e rmijn m ate riaa l m oeten opleve ren da a ro p h eu se l ee rkrac ht en en ec hte kind e re n voo r d e bas issc h o l e n ze lf z ie sijtst ra 1 99 8 stud e nten b e kijke n op de opl e iding d e rge lij daarnaas t h eeft het expertisecentrum de taak o m ke vid e ol es s en do o rgaans me t ee n kijk d e lerarenopleidingen te v oo rz i e n van nieu we opdracht o f e e n v e rwe rkin gs opdrac ht in zic h ten in ta aldidactiek voo r h e t geb ruik op de d e n a d e l en va n h e t klass i eke c q kla ss ik a l e pa bo s wordt gewerkt aa n een mu lti med ia le in te r vid eoge bruik zijn ev id e nt h e t is l asti g om ac tieve lee ro mgev ing mile ne derla nds die fr a gme nt e n in een will e k e uri ge vo l g ord e te v oo rlopig wo rdt ge le ve rd op een aan tal cd rom s late n zi e n o f om fr agm e nt e n n og ee ns te ru g to t dus ve r z ijn in d a t project t wee pro totypen t e h a l e n we k e nne n a ll e m aa l h e t e ind e l o ze o n twikke ld een voo r lee s motiva tie e n een voo r ge e mme r me t het voo r e n ac ht e ruit s po el en h e t o m gaa n m e t versc hill e n in ontwikke ling va n d e b a nd e n d e b a ndnumme rs di e ni e t bij b eginne nd e gel e tterdh e id bronkh o rs t 1998 klopp e n bo ve nd ie n krijgt het m e t d e rti g ee n veentwintigtal pabo s heeft inmidde ls erva s tud ent e n

tegelijk kijken naar een videobandring opgedaan met de eerste cd-rom over leesmoal gauw het kakraakte rvan bioscoopjespelentiva tiebart van derleeuwvande paboden waarbij het publiekhet zic h gemakkelijkbosch vertelt over de inhoud van die cd-rom en maakt een slekkeronderuitzakt z eer de manier wa a rop dat materi al in zijn op leiding begrijp elijk maar niet h e l e maa l z o a l s h e t een plaats heeft gekregen nri e nederlands k a n b e d o e l d w a s o p p a b o s w e r k e n a l s een innova tief mes dataan in het project mile nederlands is h e t twee kanten s nijd t a a n d e e n e k a n t h a a l j e m e t g e b r u i k v a n v i d e o b e e l d e n i n d e o p l e i d i n g m i l e n i e u w i n t e r a c t i e f t a a l o n d e r w i j s o p d e b a s i s v e r d e r g e d i d a c t i e e r d s t u d e n t e n w e r k e n i n s c h o o l a l s i n h o u d d e o p l e i d i n g b i n n e n a a n d e t w e e t a l l e n a a n d e c o m p u t e r m e t g e m a k k e l i j k a n d e r e k a n t b i e d t m i l e e e n a a n l o k k e l i j k p e r s p e c t i e f m a n i p u l e e r b a r e v i d e o f r a g m e n t e n d i e b o v e n o p e e n v e r n i e u w d e o p l e i d i n g s d i d a c t i e k w a r i n d i e n z i j n v o o r z i e n v a n d e n o d i g e a c h t e r s t u d e n t e n a u t o n o o m s t u d e r e n e n l e r e n r e f l e c t e r e n o p g r o n d i n f o r m a t i e e n k i j k p r i k k e l s d a a r m e e l i j k t d e t a a l o n d e r w i j s i n i e d e r g e v a l e e n a d e q u a a t a n t w o o r d g e g e v e n o p h e t p a s s i e f w e g d r o m e n b i j d e m o o i e o n d e r w i j s f i l m m a a r e r i s m e e r t u s s e n t h e o r i e e n p r a k t i j k i n h e t n u v o l g e n d e b e s p r e e k i k e e n a a n t a l s t a p p e n i n e e n v o o r t d u r e n d p r o c e s v a n d i d a c h e t o p l e i d i n g s o n d e r w i j s w o r s t e l t p e r m a n e n t i s e r e n m e t h e t p r o b l e e m d a t e r e e n f l i n k e k l o o f d e p r a k t i j k o p e e n b a s i s s c h o o l g a a p t t u s s e n d e t h e o r i e o v e r t a a l o n d e r w i j s e n e e n l e s c o m p r i m e r e n t o t e e n v i d e o l e s d e p r a k t i j k v a n d e s t a g e s c h o l e n s t u d e n t e n e e n v i d e o l e s o m b o u w e n t o t e e n l e e r o m g e e r v a r e n d e i n f o r m a t i e d i e z e o p d e o p l e i d i n g v i n g 2 7 8 m o e r 1 9 9 9 5 l e s o n d e r w e r p d a t u m w a t w e t e n w e a l w a t w i l l e n w e n o g m e e r w e t e n w a t h e b b e n w e g e l e e r d a f b e e l d i n g 1 v o o r b e e l d v a n e e n w 3 s c h e m a d e l e e r o m g e v i n g e e n p l a a t s g e v e n i n h e t m e n s t o n d o p h e t p u n t o m i n h a a r k l a s g r o e p o p l e i d i n g s p r o g r a m m a 6 h e t t h e m a r o o f d i e r e n t e g a a n b e h a n d e d e p r a k t i j k v a n d e o p l e i d i n g l e n d e v i d e o l e s o v e r l e e u w e n w a s d u s d e r e f l e c t i e s v a n e e n o p l e i d e r e e r s t e b e g r i j p e n d l e z e n l e s v a n e e n s e r i e l e s s e n o v e r r o o f d i e r e n b i j d e l e s s e n b e g r i j p p r a k t i j k o p e e n b a s i s s c h o o l e e n l e s p e n d l e z e n g a a t h e t e r o n d e r m e e r o m d a t o v e r l e e u w e n d e l e e r l i n g e n s t r a t e g i e e n v e r w e r v e n e n g a a n t o e p a s s e n j u i s t m e t h e t o o g o p d i e s t r a t e d e s t u k j e s v e r n i e u w d e t a a l o n d e r w i j s p r a k t i j k 2 g i e e n k o o s d e l e e r k r a c h t v o o r h e t w e r k e n d i e v i a v i d e o b e e l d e n o p d e p a b o g e b r u i k t m e t h e t z o g e n a a m d e w 3 s c h e m a z o n w o r d e n z i j n a f k o m s t i g u i t h e t n e w w a v e s c h e m a z i e t e r o n g e v e e r u i t a l s i n a f b e e l p r o j e c t d a a r i n w o r d t g e p r o b e e r d i n a l l e d i n g i f a c e t t e n v a n h e t l e e s o n d e r w i j s a a n d a c h t t e t e r v o o r b e r e i d i n g v a n d e l e s h e e f t d e l e e r b e s t e d e n a a n d e l e e s m o t i v a t i e b i j k i n d e r e n k r a c h t e e n l e e s t e k s t o v e r l e e u w e n u i t g e z o c h t d e u i t g a n g s p u n t e n v a n n e w w a v e z i j n a l s b o v e n d i e n h e e f t z e b o e k e n e n n a s l a g w e r k e n v o l g t s a m e n t e v a t t e n o v e r h e t o n d e r w e r p r o o f d i e r e n v e r z a m e l d d e k i n d e r e n m o e t e n z o d a n i g g e m o t i v e e r d e n i n d e k l a s g e l e g d d e l e s s t a r t m e t e e n w o r d e n d a t z e p l e z i e r k r i j g e n e n h o u d e n i n g l o b a l e o r i e n t a t i e o p d e l e e s t e k s t v e r v o l g e n s h e t l e z e n v a n v e r h a l e n d e e n i n f o r m a t i e v e w o r d t k l a s

sik a al d e ee rs t e k olom v a n h e t w³ t eks t en sch ema ingevuld d a arna gaan d e le erlinge n in d e kinde r e n krij ge n s tra t eg i ee n aa nge bod e n twee talle n vra ge n b e denk e n twe ede k o lom waa rdo or z e tijd e n s h et l e z e n o ok nad e nke n d e ke rn v an d e l es b es taa t e ruit dat d e d e kinde ren ont w ikkele n zi c h t o t z e lfs tandi leerlin gen de te kst le ze n m e t h e t o og op d e ge le z e rs geste ld e v ra g e n als n a h e t l e z e n v a n d e t e k s t d e kinde ren co mmuni ce re n ov e r w a t z e vrage n onb eantwo ord blijv en ku nne n d e l e z en l eerlin ge n de bo ek e n e n nas lagwe rk e n raa d d e kinde r en gebruik en lees v aardigh e d e n o ok plegen t e n s lotte b e hand e lt d e l e e rkrac ht in and e re lesse n bij vo orb ee ld z aakv a kke n klass ik aa l d e d erde kolo m v a n h e t sc h ema z e zi e oo k el s c k e r v erho ev en 1998 gaat daarbij in op d e inhoud infor ma tie ov e r als kind e r e n in h e t k a d e r v a n lees ond e r wj s l ee uwe n e n op de gehan tee rd e a anpak la nge re tijd aa n ee n the ma we rke n z o stelt h e t n e w w ave projec t krij ge n z e m ee r k a ns fragmenten van een les op vide o om ec ht e inte resse voor h e t o nd e r w erp te ont w ikkele n de kan s op a uth e nti e ke l e e r d e lees l es o ve r l eeuw en i s op video vas t ge erva rin ge n wordt da a rm ee v e rgroo t ni e uw e le gd v e rvol gens zijn a lle opnam e n ge r e di k e nnis ni e u we b egripp e n en woorden b e klij gee rd tot een z ee r c ompa c t e videoles in di e ven b et e r en s n e ll e r d a n wannee r in de vid e ol es i s d e aa nda c ht vooral ge ri cht op h e t le esl esse n de inhoud e r niet echt toe doet h ande le n v a n d e l e erkrac ht w a t do e t d e d e l e e rkrac ht bij wi e de videoles is op geno le erkrac ht we lk e ins tru c ti e ge eft z e w e lk e 1999 5 moer 279 vrage n stelt z e hoe re a ge e rt z e op d e ge legen h e id o m h e t a n twoo rd goed tot z ich d o o r te leerlingen e nzovoort bov e ndien is de ec h laten dringe n lina da vid te les verknipt in e e n aantal korte fragmen ten elk fragment geeft ee n beeld v a n e e n in tweetallen vragen bedenken w a t specifieke fa se van d e l e s d e geselecteerd e zou je nog meer willen weten de fragment e n volg en al s h e t ware de opzet e n leerkrac ht d ee lt d e w³ sch e ma s uit e n z e gt structuur van d e les hieronde r b e spre ek ik dat d e kinde re n de ee rs t e k o lom v a n h e t bord die fr a gmenten h e t c ommenta a r i s v a n s tu mogen ov e r n e men z e verte lt ook dat d e denten die met tvtt le n e d erla nds hebben l e erlin ge n zelfde tw eede kolom mog e n in vul ge we rkt len m e t w a t z e no g ov e r d e le euw e n willen w e t e n d e kinde ren ga a n in twe e tall e n rus ti g introductie en ori e ntatie op de lees aan h e t w e rk tekst de leerkrac ht ve rtelt d e l e e rlin g en wat opv a l t is d at d e kin d ere n goe d z e lfsta n dig dat z e e e n t e kst gaa n l e z en e n daarbij ee n w³ kunn e n we rken direct na de uitleg g a an z e aa n d e sc h e ma ga an invull e n tw ee kinde r e n d e l e n s lag e r wo rden gee n v rage n gesteld w a t ook d e l ees t eks t e n uit d e kinde re n krij ge n de op v a l t is d at de juf d e sch e ma s aa n h e t uit d e len is opdr acht de tekst t e b e k ijke n ni e t l e z en m e t terwij l z e aan h e t p raten is dat i s i n d e m ees t e de vraa g waar zou d e t e k s t ov e r g a a n na gevall e n niet goe d h e t wo rd t dan o nru st ig en de enige tijd inventari se e rt d e l e e rkrac ht d e kinde ren v a nge n m aa r ee n d e e l v a n d e in s tru c ti e antwoorden op deze klas b leef toevallig wel ru stig wij vinde n h e t opvallend dat d e juf o ntz e tten d wij vinden h e t werken in twee ta llen goed e r i s kinderlijk praat en dat de klas zo v e rsch rikke lijk dan sprake van soci a le in

teractie de ene vraag roept rustig is en precies doet wat er gevraagd wordt de andere op ook leren de kinderen zo een vraag kinderen zijn in onze ogen erg braaf zo goed mogelijk en expliciet te verwoorden wij vinden het goed dat de juf in eerste instantie haant de kern van de tekst laat bekijken in plaats van lezen zo dat de kinderen gaan inzien dat je ondanks dat je de 4 klassikaal inventariseren van de vragetekst niet leest je er toch al een heel boekje van kunt vinden de leerkracht in vertaling de vragen vertelt Patricia Assa van de twee tellen en zet die in de tweede kolom van het w3 schema op het bord de 2 activeren van de voorkennis de leerkracht geeft beurt en een complimenteert kracht zet het w3 schema op het bord en de leerlingen met hun vragen benadrukken de kinderen wat ze al weten van de vult ze de bijdragen van de leerlingen aan leeuwen de antwoorden van de leerlingen je kunt merken dat de kinderen deze manier van zoals gewaarslijkmaken en een vlies ter swerken alleen eerdere geboden hebben ze hebben schrijft ze in de eerste kolom van het schema searius over de vragen nagedacht en zijn heel makkelijk de kinderen goed op te letten betrouwen en het schema straks pas van het bord over te wijven het niet goed dat de leerkracht heel nemen veel aanvullen verandert aan de vragen van de wat wij in dit fragment erg goed vonden was dat kinderen wij zouden meer letterlijk opschrijven de leerkracht de kinderen veel uitlokte om eigen wat de kinderen zeggen of de kinderen aansporen ideeën naar voren te brengen als een kind dan een omzeifde vragen duidelijk te formuleren roos antwoord gaf ging de leerkracht hier goed op in ze even bevestigde de antwoorden steds en ging bijvoorbeeld bij manen en er nog wat dieper op in met de tekst lezen en moeilijke woorden noemde welke leuven hebben manen de leerkracht legt uit dat de leerlingen wat ons ook erg opviel was dat erin de klas veel nu de tekst overleuven moete nagaan lezen all ochtonen kinderen zitte n deze kinderen hebben benadruken moete n zede moeilijke woorden begrijpelijkerwijs moete niet de nederlandse taal op de achterkant van het blad noteren ze legt de leerkracht gaat hier steds goed mee om door de alles heel langzaam en duidelijk uit de kinderen antwoorden van de kinderen te halen of anderszins luis ten naar de instructie van de leerkracht te formuleren hierdoor krijgt ieder kind ruimte en gaan vervolgens aan het werk 280 moer 1999 5 we vinden het goed dat de instructie zo duidelijk gebruik van boeken en naslagwerken is alle kinderen weten wat hen te doets taat de leerkracht heeft een hoeveelheid extra omdat er veel allochtonen zijn is dit heel belangrijk informatie achter de hand in de vorm van rijken vanwege huilkl en e woordenschat maar we een cyclopedie en naslagwerken en woorden vinden het jammer dat de juf zo betuttelend boeken als de leerling en in de leest te kst geen praat ze praat tegen de kinderen alsof ze achterlijk antwoord kunnen vinden op hun vragen zijn wij te kepetra kunnen ze het extra materiaal raadplegen de leerkracht deelt deze extra informatie uit en 6 moeilijke woorden bespreken de leerkracht de bedoeling ervan uit de leerlingen die kracht heeft zelf een aantal technische moeilijda t wille n gaan daarin tweetallemee aanke woorden uit de tekst gepikt en op een flap het werk gez

et de moe ilijke woorden die kinderen we vinden het goed dat de leerkracht de spellen heeft en genoteerd zet ze erin en andere klaar heeft liggen dus de les goed heeft voorbereid kluis en samen met de kinderen oefent de oorkopstief is dat de leerlingen zelfstandig met leerkracht de uitspraak van deze woorden het materiaal laat werken ze leren zo dat er zoals acaïabomen masai en hyanas daarbuiten de les teksten nog meer informatie over leeuwen gaat ze ook in op de betekenis van die wint vinden is het is een uitdaging voor ze om woorden die informatie zelf op te zoeken en ook te vinden het goed dat ze de woorden schriftelijk bevestigd krijgen marloes karin op een rijtje zet de kinderen hebben zo een goed wijzuden het naslagwerk niet uitdelen maar overzicht doordat de uitspraak wordt geoefend en een hoek inrichten met alle extra informatie zo dat de betekenis wordt verduidelijkt bevestigd de kinderen er zelf kunnen zoeken hierlezen ze kinderen de teksten ook beter ook weer van alle kefemke het is vaak zo dat kinderen de woorden die ze niet kunnen uitspreken maar gewoon overslagaan 9 inventariseren van de antwoorden waardoor ze de tekst niet goed begrijpen het is met de hele klas behandeld de leerkracht goed dat de leraren de kinderen zelf naar de vraag wat hebben we geleerd op het bord moe ilijke woorden laat zoeken omdat ze zo op een wordt de derde kolom van het w3 schema en ma goede maniereet de teksten bezigt zijn in gevuld alle eerder gestelde vragen over de irisisleuwen komen zo aan de orde de leerlingen draagen bij aan het bordschema door te vertellen in de teksten antwoorden zoeken op de leeuw en welke antwoorden zij hebben gevonden vragen de leerkracht legt aan de kinderen ten slotte besprekt de leerkracht ook nog de uit wat ze gaan doen ze moeten de laatste proceskant vinden van de zeeaan kolom van het w3 schema invullen dus in pak wat moet en we in de volgende les de leestekst antwoorden zoeken op de eerder veranderende gestelde vragen over leeuwen na de uitleg dit fragment is doorgeen van de student en gaan de leerlingen in tweetallen aan het werk gekozen en daarom niet van communicatie de leerkracht loopt rond en observeert de voorziden worden kinderen als leerlingen iets niet weten vragen ze het aan de leerkracht van videoles naar digitale wij vinden het goed dat de leerkracht rondloopt en leeromgeving in de gaten houdt wat de kinderen aan het doen zijn ook vinden we hefgoed dat ze op vragen van de videoles overleuwendat wil ze gaan de kinderen in gaat alleen bij een kind negeert ze de nauwkeuring geselecteerde fragmenten zijn vraag en zegt ze dat hij verder moet gaan met de voor het gebruik op de pavo vervolgen volgende vraag dit vinden we niet goed ze had omgewerkt tot een interactieve digitale leer samen niet liet kind naar een antwoord moeten omgeving deze leeromgeving is beschikbaar zoeken of tenminste naar een manier waarop het op een cdrom zonder in te gaan op de kind het antwoord zelfstandig zou kunnen vinden technische details volgt hier een korte toeannelieke femke lichting op de werking van die leeromgeving zie afbeelding 2 1999 5 moer 281 behandeling technisch moeilijke woorden tipdracht 1 61 een aantal woorden opgeschreven en die heb ik l ongbrekers genoemd wam daar breek je bijha je tong over zo moeilijk zijn ze om uit te spreken afbeelding 2 voor-

beeld van een beeldscherm h e t c e n t r a l e o n d e r d e e l v a n m i l e n e d e r l a n d s t o t d u s v e r i s d e l e e r o m g e v i n g n a t u u r l i j k i s d e v i d e o l e s d e h i e r v o o r b e s p r o k e n l e s n i e t m e e r d a n e e n v e r e d e l d e g e m a k k e l i j k o v e r l e e u w e n i s m e t e e n c d r o m o p e e n m a n i p u l e e r b a r e v i d e o b a n d v a n e e n l e e s l e s c o m p u t e r a f t e s p e l e n j e k u n t d e h e l e l e s v a n w a t h e e f t m i l e n o g m e e r t e b i e d e n r o n d v o o r n a a r a c h t e r b e k i j k e n m a a r o k g e m a k o m h e t v i d e o b e e l d z i j n p o r t r e t j e s o p g e n o k e l i j k v a n h e t e n e f r a g m e n t n a a r h e t a n d e r e m e n v a n d e l e e r k r a c h t e n e e n l e e r l i n g v a n d e f r a g m e n t o v e r s c h a k e l e n e l k b o l l e t j e o n d e r i n v i d e o l e s v a n t w e e p a b o s t u d e n t e n e n v a n h e t b e e l d v e r t e g e n w o o r d i g t e e n f r a g m e n t e e n p a b o d o c e n t g e n o e m d e p e r s o n e n g e d o o r e e n b o l l e t j e a a n t e k l i k k e n a c t i v e e r j e v e n h u n c o m m e n t a a r b i j d e v i d e o b e e l d e n a l s j e h e t d e s b e t r e f f e n d e l e s f r a g m e n t b i j n e n e l k b i j v o o r b e e l d d e l e r a r e s a a n k l i k t k r i j g j e v i a l e s f r a g m e n t i s o o k g e m a k k e l i j k v o o r u i t e n e e n g e l u i d s f r a g m e n t t e h o r e n w a a r o m z e b i j a c h t e r u i t t e s p o e l e n m e t b e h u l p v a n d e d i t s p e c i f i e k e l e s o n d e r d e e l g e k o z e n h e e f t v i d e o k n o p p e n d i r e c t o n d e r h e t v i d e o b e e l d v o o r e e n b e p a a l d t y p e i n s t r u c t i e d e p a b o u i t e r a a r d g a a n d e v i d e o b e e l d e n g e p a a r d m e t d o c e n t b e c o m m e n t a r i e e r t d e f r a g m e n t e n g e l u i d i n d e o p l e i d i n g s s i t u a t i e i s h e t d a n w e l v e e l a l v a n u i t d e d o e l s t e l l i n g e n v a n h e t n e w n o d i g d a t d e c o m p u t e r s z i j n u i t g e r u s t m e t w a v e p r o j e c t e n d e t h e o r i e a c h t e r b e g r i j p e n d e e n k o p t e l e f o n h e t g e l u i d w o r d t o n d e r l e z e n d e t w e e s t u d e n t e n r e a g e r e n o p d e s t e u n d d o o r e e n l e t t e r l i j k e t r a n s s c r i p t i e d e z e f r a g m e n t e n v a n u i t h u n e i g e n c o n c e p t o v e r i s o o k d i r e c t o n d e r h e t v i d e o b e e l d t e z i e n b i j g o e d l e s g e v e n d e z e c o m m e n t a r e n z i j n s l e c h t e v e r s t a a n b a a r h e i d o f b i j t w i j f e l o v e r b e d o e l d o m d e g e b r u i k e r t e p r i k k e l e n o o k w a t e r p r e c i e s g e z e g d w o r d t k a n d e s t u d e n t z e l f t e r e f l e c t e r e n o p w a t h i j o p d e v i d e o b e e l d e t r a n s s c r i p t i e r a a d p l e g e n d e n z i e t h e t z i j n e e n s o o r t d i s c u s s i e s t a r t e r s 282 m o e r 1999 5 d e l i n k e r h e l f t v a n h e t s c h e r m i s g e b r u i k t o p w e l k e p l a a t s i n h e t p r o g r a m m a n e d e r v o o r t o e l i c h t e n d e t e k s t l i n k s b o v e n t r e f j e d e l a n d s k u n n e n w e m i l e o p e e n z i n v o l l e m a t i t e l v a n h e t f r a g m e n t d a t o p d a t m o m e n t i s t e n i e r i n p a s s e n z i e n b i j v o o r b e e l d b e h a n d e l i n g t e c h n i s c h o p d e e e r s t e v r a g h e b b e n w e i n d e l o o p m o e i l i j k e w o o r d e n d a a r o n d e r s t a a n a a n t e v a n h e t s c h o o l j a a r 1998 t 1999 e e n v o o r l o p i g k l i k k e n t r e f v o o r d e n z o a l s s c h o o l n e w a n t w o o r d g e v o n d e n e r z i j n v o l d e n d e c o m w a v e e n l e s o p z e t a c h t e r d i e t r e f v o o r d e n p u t e r s u i t g e r u s t m e t h e t p r o g r a m m a h e t g a a t i n f o r m a t i e s c h u i l d i e d e g e b r u i k e r e e n w e r k t n i e t a l l e m a a l v l e k k e l o o s n i e t n a m e d e c o m p l e t e r b e e l d g e e f t v a n d e c o n t e x t w a a r i n i n t e r n e t v e r b i n d i n g m a a r d a a r i s m e e t e d e v i d e o l e s w o r d t g e g e v e n l e v e n v e r v e r s i n g v a n a p p a r a t u u r i n d e n a b i j e r e c h t s b o v e n i n h e t b e e l d z i j n e e n a a n t a l t o e k o m s t l e i d t h o p e l i j k v a n z e l f t o t m e e r d o o r k l i k k n o p p e n o p g e n o m e n e e n d a a r v a n g e b r u i k s g e m a k l e i d t d e g e b r u i k e r b i n n e n i n e e n d a t a b a s e i n d e i n p a s s i n g v a n m i l e i n h e t p r o g r a m m a d i e d a t a b a s e z i j n o v e r z i c h t e n o p g e n o m e n v a n l u k t e n a e n i g g e p u z z e l r e d e l i j k g o e d i n d e v i d e o e n a u d i o f r a g m e n t e n b o v e n d i e n p a b o 2 w o r d t h e t o n d e r d e e l b e g r i j p e n d l e z e n b e v a t d e d a t a b a s e e e n o m v a n g r i j k e s e r i e k o r t e b e h a n d e l d i n e e n r e e k s v a n v i e r b i j e n k o m a r t i k e l e n o v e r z a k e n d i e m e

t de video les te s ten in de eerste bijeenkomst wordt uitgemakend en hebben variërend van aanvankelijker wijsheid wat student op hun stageschool en lezen tot tekstuele en woordidentificatie aanlessen bijgrijpend lezen hebben gezien al deze artikelen kunnen de gebruiker helpen die uitwisseling moment uit in een typering bij het zoeken van achtergrondinformatie bij van vershillende didactische aanpakken in de video les bij het reflecteren op wat hij nu de drie daaropvolgende bijeenkomsten staat te gelyk in die les waarnaar eemt en welk oorsteeds en methode voor begrijpend lezen en de hij daarover heeft centraal achtereenvolgens leeswijzer wie en ander doorklik knop die het vernieuwdit lees ten goedgezonden zowel de les theoreden waarden is de link met een discussiegroep tische achtergronden als de praktische diophet internet de leeromgeving wordt dat tische uitwerkingen van die methoden weliswaar gelijevend op een cdrom maar komen aan de orde bij de tegerlijk de mogelijkheid om te gebruiken inhoudelijk video de behandelings van maken van de internet van het expertise begrijpend lezen in pabo zduidelijke over centrum de derlands op de website is een eenkomst met het met programma over discussiegroep in gericht voor gebruik ers van leesmotivatie cq de videoles over leeuw en mile nederlands kunnen student en van bij alle belang de nadruk op het aanleren van vershillende pabos met de leerders in de leerstrategie een op een aantel punten bood de over de videoles die zij op een bepaald les over leeuw en bovendien een inhoudelijke moment aan het bekijken zijn aanvulling op het bestaande programma de naast de discussie groep bi de intervideoles laat zien dat begrijpend lezen ook een natuurlijke ook alle informatie over een rol speelt bij andere schoolvakken en biologie het project tttt en de derlands gizele laat een specifi ek voorbeelden van de strategische aanpak het w3 schema en ze gebruik op de paboden bosch laat zien van de rol van leesmotivatie in een teks t antwoord en vinden op authenticiteit op de paboden bosch wordt sinds september 1998 gebruik gemaakt van mile nederlands dat we ons hadden verzekerd van de derlands elke deelnemende pabodus ook die inhoudelijke raakvlakken tussen het bestaan van de bosch heeft bij het starten met de programma en mile hebben we de video nttt nederlands met twee knellen de vragenles over leuwen als volgt aan het programma te maken toegevoegd beschikken we over voldoende technische in de eerste bijeenkomst over begrijpende faciliteiten computers om onze studenten lezen krijgen de student en naast de uitwisseling überhaupt met met le nederlands te kunnen lingen van stage ervaringen een korte instructie laten waken over het werken met mile bovendien wordt 1999 5 moer 283 een schriftelijke handleiding uitgeleend in het fragment met de praktijk op jouw stage c lusief een werkopdracht voor studenten school wat is op basis van die vergelijking jullie tweetallen alle fragmenten van de videoles belangrijkste leerpunt worden verdeeld over die twee talen in de daaropvolgende periode van drie weken werd ons fragment 2 activeren van de voor de studentenkoppels zelf-

standig aan de kennis krijg je een duidelijker beeld van hoe je bij mile opdracht daarvoor is op de studententent kinderen hun voorkennis over een bepaald onderwerp plaatst een aantal commentaries uitgerust met werpkunt activiteiten op je stage krijg je hier ook met mile de werkopdracht resulteert in een meetmakende bijdrave op de stageschool doe de kort schriftelijk verslag en in een mondelinge leerkracht dit vooraf door buiten de lessen om met presentatie voor de hele groep voor die de kindereen te praten van hieruit krijg jij alle presentaties en de vijfde bijeenkomst bevestigde de beeldwaarmee hij verder kan werken bijpendelen aan het programma toegevoegd lindsay wordt er voor de les al gesproken over het onderwerp vaak gebeurt dat dan door middel van de werkopdrachten een woordweb op het bord de begrippen die hierbij voorkomen niet alleen vanuit de kindereen het succes van het werken met mile staat of maar ook vanuit de leerkracht valt met de opdrachten die de studenten ons be langrijks telerpunt voor of tijdens de meekrijgen we hebben lang met dit pro inleiding van de les moet je de voor kennis van de bleemge worsteld uiteindelijk hebben van de kindereen goed activiteiten zodat je een duidelijk volgendere eks werkopdracht en geformuleert in het niveau van de verschillen de kinderen leerder krijgt lindsay de avide en lesfragment heel nauwkeurig bekijken en interpreteren bijvergelijking met het fragmenten rits te kstelzen en een lesfragment analyse en tegende achteren moelike woorden noteren met de stage grond van theoretische gebruik van de database zien we dat de situatie heel herkenbaar is alle lesfragmenten vergelijkbaar met eigen stage maal hebben we zonsituatie al in de praktijk ervaringen meegemaakt het blijkt dat de leerlinge het zelfde heel les over leeuw en interpreteren vanuit niet leuk vinden om zonslijst te maken het goede uitgangspunten van interactief taalonderwijs van de lijst is dat de leerlingen hun woordenschat en bijdrage leveren aan de discussie groe opvergrote internetsbe langrijkste leerplint voor de kinderen is resultaten van de eerste opdracht zijn verheet taai om een lijst niet moeilijke woorden te werken in de beschrijving van de videoles makender zit te weinig uitdaging in hier gaan eerder in dit artikel je vindt daar reacties van wij op letten als we zelf een les begerijpend lezen in studentenen een lesfragment aan de hand van elkaar zetten elke erik loes vragen als wat vind je opvallend wat vind je goed wat vind je juist niet goed resulteert de leeuwens en ntere activiteiten taten van de twee de opdracht gebruik dat onderwijs baselen en zich vanwege hun omvang niet zo goed om in dit artikel optenemen hieron bekijk de inleiding op de videoles van ludo der volgt een impressie van de wijze waarop verhoeven hij behandelt de kenmerken van de studentene met de laatste drie opdrachten interactief taalonderwijs te weten authentiek hebben gewerkt leren sociale interactie strategisch teren wederkerend onderwijzen en omgaan met verschillen geef hoe zit het op je stage school aan welke van deze kenmerken van interactief leren het meest duidelijk wordt gedemonstreerd op je stageschool komen situaties voor die in de hele leeuwens beargumenteer je ant vergelijkbaar zijn met wat je hebt gezien in jullie woord fragment zowel je mentor als jijzelf voeren waarschijnlijk

jk wel eens zo'n activiteit uitgeef het kenmerk dat het meest na arvoeren komt is een uitgebreide vergelijking van de essentie van authenticiteit en de juf-frouw komt met een 284 moer 1999 5 interessant onderwerp ze inventerariseert wat de als je naar je eigen zinnen luis tert kun je precies leerlingen al wet en en laat de kinderen zelf vragen merken wat je wel en wat je nog niet goed begrijpt bedenken en antwoorden opzoek en ze stippelen ook is het zo dat je in een goed gesprek achteraf dus hun eigen leerweg uit aan de hand van de heel moeilijk kunt vaststellen wat de bijdrage van intrinsiek motivaatie doordat de intrinsieke motivatie de een en de bijdrage van de ander was je hebt wordt gestimuleerd blijft de geleerde stof veel langer en elkaar verder geholpen met denken beter bij de kinderen hangera wij vinden dit een goede manier van lesgeven wanda marielle linda david actuaal iseren van de voorkeennis geburt vaak klassikaal door middel van vragen het kenmerk dat het meest duidelijk wordt gesproken hebben jullie misschien ook andere suggesties monstreed in de leeuwenles is strategie schillen om de voorkeennis bij kinderen over een strategisch leren wil zeggen dat leerlingen zich onderwerp te kunnen actualiseren bewust worden van hun eigen leergedragsregels van antwoord van haarrie paus ze kerlinda en het plannen uitvoeren en evalueren van hun eigen david actualiseren heeft niet perse door middel taal taken in deze les wordt gewerkt met het w3 van klassikale vragen stellen misschien kun je ook schematische kinderen gaan eerst bij zichzelf na wat in groepen kinderen een startverag geven over een ze al weten daarna gaan ze zich afvragen wat ze bepaald onderwerp laat iedereen bijvoorbeeld na nog meer willen weten en tenslotte gaan ze het zo'n kort gesprek verslag uitbrengen of laat een antwoord opzoeken ze leren dus om hun taal foto zien en daarop reageren of een kort videofragmenten te plannen wat doe ik eerst wat doe ik met of als je een bepaald onderwerp wilt daarna en waar eindig ik mee dat is wat ze zich introduceren laat dan de kinderen op een apart bewust worden hanneke merieke blaadje eerst in trefwoorden noteren waar ze aan sociale interactie wordt het meest duidelijk denken bij het noemen van dat onderwerp of laat gedemonstreerd in de heel leeuwenles de kinderen ze een voorwerp zien dat bij je onderwerp hoort en moeten veel samenwerken en reet elkaar praten laat leerliken eerst opschrijven wat ze etcetera over vragen en antwoorden hierdoor leren ze van reactie van linda david met het antwoord de ander de sociale interactie tussen de leerkracht van haarrie paus zijn we erg gelukkig omdat hij en de leerliken is ook op tiemaal de kinderen ons meerde remanieren voor schoolt waarop je de bedenken vragen die ze nog niet weten of waar ze voorkeennis bij kinderen kunt actualiseren vooral meer van afwille weten de leerkracht springt het overleggen in groepjes spreekt ons erg aan omdat hierop in door het klassikaal in de groep te gooien de kinderen daarbij goede moeten samenwerken en ze zelf aan te vullen dit zijn duidelijk voorbeelden maar ook het laten reageren op een foto is een van de sociale interactie zoals lu do verhoeven prima maniere deze in de inleiding beschrijft in geïrises in geïrises waar moet je speciale aandacht aan discussie en interactie scheiken bij begrijpend leer-

sonde rwijs voor all och ton e k in deren d e s tude nt e n ko nd en bij h e t ge
bruik van d e antwoord va n d avid alloc hto ne k inde ren di sc uss iegroep op inte
rn e t kie ze n ofwel hun hebben v aak moe ite m et de ned e rla n dse taa l als op
va tting over frag m ente n va n de leeu wen er een antwo rd uit de klas wordt
gegeven s n appen l es vas tl egge n in ee n s t ellin g o fw el d e o ndui zij di t vaa
k niet en het ga a t dan vaa k aan he n de lijkh e d e n d ie n a h e t b e kijk e n v
an d e l es voorb ij het is voo r de lee rk ra c ht da n va a k ove rbl eve n vastl egge
n i n ee n of mee r vrage n be langrijk o m het gegeve n antwo rd t e h e rh a len
of v an zo wel de s t ellin g a ls d e v ragen vo l ge n nog ma als an d ers te formul
ere n zo krijge n de hi er v o o rb eeld e n in clus i e f d e r eac ti es kindere n ook
d e k ans het a nt woo rd in z ich op te n em e n e n h e t te ve rwe rken k ari n m
arlo es ste lling kin dere n zullen re a c tie v an inge iri s je moe t e r voo r zo rge n
teksten be ter le ren beg rijpe n a ls ze er m e t z n d a t de kindere n ind erdaad
alle woo rde n goe d twee n a an k unnen werk en snappen wa nt a nde rs z ullen
ze missch i en de h el e reac ti e v an harri e p a u s ja ik denk da t dat t eks t niet s
n appen oo k z ul je b ij deze kindere n d e waa r is karin en ma rloes als je ie ts
moeilijks aan samenhang tusse n z ins delen ex tra uit m oe t en een ander moe t
uitlegge n g a je he t be ter beg rijp en legge n 1999 5 moer 285 boven s ta ande
voorbe elden g ev e n natuurlijk dings did actiek vo rm t e geve n de vid eo les ov e
r maar ee n beperkt beeld van d e discussie op leeuwe n draagt in ieder g e val bij
aan een intern e t wat opv a lt i s dat stud e nt e n wel erg betere opl e idings di
dactiek omdat d e kloof gemot ivee rd zijn om met ste lling e n of vragen tu s sen
theori e en praktijk op een a dequate de dis c uss ie te openen maar ve rv olgens
een m a ni e r is aangep akt basi s s c hoolpraktijk is op wat a fwa c htend e houd
ing aannem e n ze zijn een herkenbare e n geloofw a ardi g e m a ni e r de e rg ni
e uw s gierig naar de rea c ti es v a n ander e n opleiding binn e n ge h aa ld en on
danks allerl e i op hun bijdra g e ma a r ne me n weinig initi ati e f kinde rzi e kt es
te we inig c ompute rs t e l a n g om op hun beurt t e r e age ren op vr a gen en
zame comput e r s gee n verbindi n g kun nen s tellin gen het gev olg daar va n is
dat met krijgen met inte rnet onduidelijkh eid o v er d e nam e p abo docenten e n
proj ec tmede werkers vraag bij we lk e module de opdra chte n ing e van mile
zoals harri pau s ing aan op de l e v e rd mo eten word e n zijn s tude nt e n r e de
stellinge n en v rag en va n s tud e nt e n een der lijk tevre d e n ze kl age n ni et
over ee n the ore gelijk e sc h eefgro e i b e s c houwe n we op dit t is che v e r va
n mijn b e d s h o w en ze l eve ren mom e nt als e e n kind e rzie kt e va n de di
scus door de b a nk ge nom e n goed w e rk a f di e s i e moge lijkh eid e v e rwac
hti n g is d a t s tu l a a t s te opm e rking he b ik h op e lijk vold oende d e nte n na
me e r ge bruik van zo n d i s c u s s ielij s t onde rbouwd m e t de voorb e elde n v
an stu ook vak e r z elf zullen re a g e r en op ande re dente nwe rk studenten de g
e wen s te opl e idin gs didac ti ek w ordt natuurlijk nie t a ll een b epa al d door
he t ge no e reflecties van een opleide r ge n d a t s tude nt en e raa n bel e v e n w
e s treve n imm e rs ook na a r a utonom e r e flec t e re nde d e hi e rbo ve n b es
prok en cd rom ove r lees s tude nt e n in da t ve rb a nd lijkt he t m e zin v ol moti
vatie i s h e t moe t no g maa r eens g ezegd e ens t e kijke n n aar ee n dri etal k
e nme rk en va n sl e cht s ee n prototype d e erv a ri n gen di e nu inte ra c ti e f

taa lond erwij s zoals h e t e x p e r t i s e o p v e r s c h i l l e n d e p a b o s w o r d e n o p g e d a a n c e n t r u m z e p r o p a g e e r t k e n m e r k e n d i e o o k z u l l e n n o g v e r w e r k t w o r d e n i n e e n d e f i n i t i e d o o r d e s t u d e n t e n i n d e v i d e o l e s o v e r l e e u v e v e r s i e v o o r t s z i j n d e p r o d u c t e n v a n m i l e w e n z i j n h e r k e n d o n d e r h e t m o t t o v a n n e d e r l a n d s p a s e c h t o p w a a r d e t e s c h a t t e n a l s t e a c h a s y o u p r e a c h k u n n e n w e o n s a f v r a g e n o o k v e e l m e e r a n d e r e t a a l l e s s e n o p d e o f d e b e s c h r e v e n o p l e i d i n g s p r a k t i j k v o l d o e t b a s i s s c h o o l o p e e n v e r g e l i j k b a r e w i j z e z i j n a a n d i e k e n m e r k e n g e d i d a c t i e e r d e e n z w a l u w m a a k t n o g g e e n i s e r s p r a k e v a n a u t h e t i e k l e r e n s t u d e n t e n l e n t e n i e t t e m i n v a l t e r w e l w a t t e z e g g e n w i l l e n i n h u n o p l e i d i n g g r a a g z o s n e l m o g e o v e r m i l e a l s i n n o v a t i e f m e s d a t a a n t w e e l i j k l e r e n h o e z e h e t v o o r d e k l a s m o e t e n k a n t e n s n i j d t d i e v a n d e i n h o u d e n d i e v a n d e d o e n d e v i d e o l e s b i e d t d e s t u d e n t e n e e n o p l e i d i n g s d i d a c t i e k h e r k e n b a r e p r a k t i j k s i t u a t i e d i e s i t u a t i e r o e p t v r a g e n o p n i e t a l l e e n o v e r d e g e t o n d e l e s v e r s c h a f t n r r z e n e d e r l a n d s m e t d e l e s o v e r l e e u m a a r o o k o v e r d e e i g e n s t a g e p r a k t i j k v o o r w e n d e p a b o s e e n g e w e n s t e i n h o u d e e n k i j k j e i n d a t s o o r t v r a g e n z i j n s t u d e n t e n g e m o t i v e e r d e k e u k e n v a n v e r n i e u w d i n t e r a c t i e f t a a l o n d e r h e t r a a k t i m m e r s h u n e i g e n b e r o e p s p e r s p e c w i j s i k d e n k d a t i k d a a r v o o r z i c h t i g j a o p t i e f m a g a n t w o o r d e n j e m o e t d i e v i d e o l e s d a n i s e r s p r a k e v a n s o c i a l e i n t e r a c t i e s t u d e n t e n n i e t a l s s t a n d a a r d o f n o r m b e s c h o u w e n m a a r i n t e r p r e t e r e n d e l e s f r a g m e n t e n e n b e s t u d e r e n a l s e e n v o o r b e e l d v a n h o e h e t z o u k u n n e n d e a c h t e r g r o n d i n f o r m a t i e d o o r m i d d e l v a n u i t d e o p m e r k i n g e n e n d i s c u s s i e v a n d e e e n p e r m a n e n t e d i a l o g z e w e r k e n i m m e r s g e b u i k e r s p a b o s t u d e n t e n b l i j k t i n i e d e r i n t w e e t a l l e n a a n d e o p d r a c h t e n h e t e f f e c t g e v a l d a t z i j w e l d e g e l i j k e e n b e a r g u m e n t e e r v a n s a m e n w e r k e n i s b i j d i t s o o r t o p l e i d i n g s d e l i n k k u n n e n l e g g e n t u s s e n d e v i d e o l e s e n a c t i v i t e i t e n e r g g r o o t s t u d e n t e n s t i m u l e r e n d e k e n m e r k e n v a n i n t e r a c t i e f t a a l o n d e r w i j s m o t i v e r e n e n c o r r i g e r e n e l k a a r i n h u n t w e e g e s p r e k k e n p r o d u c e r e n z i j h u n e i g e n k e n n i s v e r s c h a f t n r r l e n e d e r l a n d s m e t d e l e s o v e r l e e u d i e v e r v o l g e n s h a a r n e e r s l a g k r i j g t i n h e t w e n d e p a b o s m a t e r i a a l o m d e g e w e n s t e o p l e i s c h r i f t e l i j k v e r s l a g d a a r n a a s t b i e d t m i l e h e t 286 m o e r 1999 5 s t u d e n t e n k o p p e l n a t u u r l i j k d e m o g e l i j k h e i d o n d e r w i j s o p d e b a s i s s c h o o l i n m o e r 1998 5 d e e l t e n e m e n a a n e e n d i s c u s s i e i n w a t g r o t e r b l z 195 20 3 v e r b a n d n a m e l i j k v i a d e d i s c u s s i e g r o e p o p s i j t s t r a j o s j e t a a l o n d e r w i j s o p d e b a s i s s c h o o l e e n i n t e r n e t s t a n d v a n z a k e n r a a m p l a n d e e l 1 n i j m e g e n i s e r s p r a k e v a n s t r a t e g i s c h l e r e n d o o r d e e x p e r t i s e c e n t r u m n e d e r l a n d s 1998 v e r s c h i l l e n d e t y p e n o p d r a c h t e n w o r d e n d e s t u d e n t e n v e r t r o u w d g e m a a k t m e t d e n k s t a p p e n i n e e n d i d a c t i s c h l e e r p r o c e s i n e e r s t e i n s t a n t i e g a a t h e t o m n a u w k e u r i g w a a r n e m e n e n b e s c h r i j v e n v e r v o l g e n s i s h e t v a n b e l a n g h e t z o g e v o r m d e b e e l d v a n e e n l e s t e k o p p e l e n a a n t h e o r i e d a t a b a s e e n a a n e i g e n p r a k t i j k s t a g e s c h o o l d a a r n a w o r d t d e s t u d e n t u i t g e n o d i g d d e v i d e o l e s o p n i e u w o p w a a r d e t e s c h a t t e n d o o r h e m t e a n a l y s e r e n t e g e n d e a c h t e r g r o n d v a n d e u i t g a n g s p u n t e n v a n d e l e s z e l f i n t e r a c t i e f t a a l o n d e r w i j s t e n s l o t t e v e r l a a t h i j d e b e s c h e r m d e o m g e v i n g v a n d e e i g e n w e r k t a f e l e n d e e l t h i j z i j n o p v a t t i n g e n o v e r d e l e s m e t e e n g r o t e r e g e m e e n s c h a p v a n t e e r d e r s i n t e r n e t

bij h e t d o o r l o p e n v a n d e z e d e n k s t a p p e n i s d e s t u d e n t o v e r i g e n s n o g
v r i j s t e r k g e l e i d d o o r d e o p d r a c h t e n u i t e i n d e l i j k z a l h i j d i t d i d a c t i s c h l
e e r p r o c e s z e l f m o e t e n k u n n e n p l a n n e n e n u i t v o e r e n m a a r d a n z i j n w e a l
w e e r h e e l w a t m i l e e n v e r d e r n o t e n e n l i t e r a t u u r t d i t a r t i k e l i s t o t s t a
n d g e k o m e n m e t m e d e w e r k i n g v a n s t u d e n t e n v a n 2 c v a n d e p a b o d e n
b o s c h d i e i n h e t v o o r j a a r v a n 1 9 9 9 h e b b e n g e w e r k t m e t h e t m t t e n e d e
r l a n d s p r o g r a m m a w a a r d e v o l c o m m e n t a a r o p e e n e e r d e r e v e r s i e v a n d e z
e t e k s t i s g e l e v e r d d o o r h a n s v a n d a e l j o s v a n g e n d e n t j e u s e g e r s d o c e
n t e n p a b o d e n b o s c h e n h a r r y p a u s e x p e r t i s e c e n t r u m n e d e r l a n d s 2 d e c d
r o m o v e r l e e s n i o t i v a t i e b e v a t t w e e s t u k j e s t a l o n d e r w i j s p r a k t i j k e e n e s s e
n s e r i e o v e r m i d d e l e e u w e n e n e n l e s o v e r l e e u w e n i n d i t a r t i k e l k o m t
a l l e e n d e l e s o v e r l e e u w e n t e r s p r a k e b r o n k h o r s t j o h n j o s h o f f i s b a r t v a n d e r
l e e u w h a r r y p a u s r e d l u d o v e r h o e v e n h a n n e k e w e n t i n k t i k j e n a a r v o r e n o n t w i k
k e l i n g e n b i j m i l e n e d e r l a n d s n i j m e g e n e x p e r t i s e c e n t r u m n e d e r l a n d s 1 9 9 8 e l s a c k
e r w i l l y l u d o v e r h o e v e n h e t n e w w a v e p r o j e c t m o t i v e r e n d l e e s e n s c h r i j f 1 9 9 9 5
m o e r 2 8 7